

WOJCIECH HOFMAŃSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska

<https://orcid.org/0000-0003-4902-0945>

Copyright and License: Copyright by Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 2020. This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivatives 4.0 International (CC BY-ND 4.0) License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode.pl>).

JAK (Z)ROZUMIEĆ OBCY JĘZYK POKREWNY? SŁOWIAŃSKA ADAPTACJA *TECHNIKI SIEDMIU SIT* (NA MATERIALE CZESKO-POLSKIM)

Słowa kluczowe: komunikatywność, interkomprehensja, adaptacja językowa, technika siedmiu sit, wielojęzyczność.

STRESZCZENIE

Artykuł zawiera prezentację *techniki siedmiu sit* w jej autorskiej adaptacji na grunt rodziny języków słowiańskich. Ilustrację zastosowania (na materiale czesko-polskim) poprzedza wprowadzenie teoretyczne odnoszące się do tła badań nad interkomprehensją oraz założeń metodologicznych. *Technika siedmiu sit* pozwala w kolejnych krokach („sitach”) na pozyskiwanie wartości informacyjnej pisanego komunikatu w blisko spokrewnionym języku obcym. Wykorzystuje kompetencje natywne rozszerzone o elementarną wiedzę dotyczącą analogii międzyjęzykowych. Stanowi ona alternatywę dla klasycznego procesu glottodydaktycznego w zakresie niewymagającym profesjonalnego (czyli przede wszystkim czynnego i normatywnego) posługiwania się językiem obcym. Artykuł nawiązuje do wcześniejszych publikacji autora, które poruszały problematykę fenomenu komunikatywności oraz interpretacji zjawiska homonimii międzyjęzykowej (Hofmański 2018, 2019).

Prezentowany artykuł jest praktycznym rozwinięciem elementów teorii słowiańskiej komunikatywności międzyjęzykowej, stanowiącej lokalny, środkowy, wschodnio- i południowo-europejski wariant szerszego zjawiska interkomprehensji. Celem szczegółowym jest natomiast przedstawienie funkcjonalnej adaptacji na rodzimy grunt słowiański *techniki siedmiu sit* umożliwiającej efektywny dostęp do wartości informacyjnej komunikatów w wariantcie pisany blisko spokrewnionego języka obcego. Integralnym elementem opracowania jest przy tym egzemplifikacja oparta na czesko-polskiej parze językowej.

Wcześniejsze publikacje poświęcone komunikacji dwu- i transjęzykowej w słowiańskiej części Starego Kontynentu związane są przede wszystkim z szeroko rozumianym aspektem teoretycznym. Liczba badaczy konsekwentnie podejmujących tę problematykę w zakresie slawistycznym (i jeszcze węższej – polskim/polskojęzycznym) jest jednak na tyle mała, że bez wątpienia należy uznać, iż prace nad istotą i czynnikami warunkującymi występowanie tego psycholingwistycznego fenomenu nie wyszły wciąż poza etap

wstępny¹. Kolejne publikacje dotyczące relacji $L_1 - L_2$ [blisko spokrewniony] przynosiły jednocześnie podstawowe ustalenia terminologiczne (por. *semikomunikacja*², *komunikatywność międzyjęzykowa*³, *interkomprehensja*⁴), jak i ogólną charakterystykę zjawiska (przede wszystkim w obszarze zachodniosłowiańskim). Analizy szczegółowe ograniczają się z kolei przede wszystkim do perspektywy okołoglottodydaktycznej (m.in. Hofmański 2014; Kaczmarek 2018) lub badań poświęconych mechanizmom komunikatywności funkcjonującym w zakresie jednego z podsystemów języka (zob. Hofmański 2019).

Sama *technika siedmiu sit* pojawiła się po raz pierwszy w polskojęzycznej literaturze relatywnie niedawno (zob. Hofmański 2018), choć nie jest to koncepcja najnowsza (por. Klein i Stegmann 2000; McCann, Klein i Stegmann 2003). Wynika to – przynajmniej częściowo – z sygnalizowanego już opóźnienia badań nad komunikatywnością słowiańską względem innych analogicznie spójnych obszarów językowych Europy. Rozpoczęte mniej więcej o dekadę wcześniej intensywne badania nad interkomprehensją na gruncie pozaslawistycznym – przede wszystkim romańskim i germańskim – uznać trzeba po prostu za bardziej zaawansowane (m.in. Meißner 2004; Hufeisen i Marx 2007; Balboni 2010, Escudé i Janin 2010, Olliver i Strasser 2013)⁵. Podobnie wciąż relatywnie małym zainteresowaniem cieszą się wśród rodzimych językoznawców o orientacji slawistycznej (w tym polonistycznej) przynajmniej częściowo skorelowane z tym zagadnienia lingwistyki arealnej (w tym kontekście można odnotować podejmowanie tej problematyki przez dwie badaczki – zob. Sawicka 2009; Topolińska 2015). Aktualność tego tematu wynika jednak w znacznej mierze z konieczności korekt europejskiej polityki językowej, na której założenia i efektywność coraz większy wpływ ma powszechny dostęp do niezwykle szybko doskonalonych elektronicznych narzędzi wsparcia tłumaczenia.

Podobna motywacja przyświecała już wcześniej twórcom *techniki siedmiu sit*. Wyrosła ona bowiem na gruncie przekonania o utopijnym – przynajmniej do pewnego

¹ Zob. Nábělková (2014, 2016, 2017), Golubović (2015), Lipowski (2012), Hofmański (2012, 2018).

² Zob. Lipowski 2012.

³ Zob. Hofmański 2012.

⁴ Pojęcie *interkomprehensji* poważnie zaznaczyło się na gruncie rodzimej polonistyki (a pośrednio i slawistyki) prawdopodobnie dopiero w 2016 roku podczas odbywającego się w na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach VI Światowego Kongresu Polonistów. *Interkomprehensja* stała się jednym z kluczowych zjawisk, którym poświęcony został 8. panel ekspercki – „Nowe przestrzenie glottodydaktyki polonistycznej: od dydaktyki wielojęzyczności do komunikacji międzykulturowej”, którego uczestnikami byli prof. dr hab. Władysław Miodunka (Uniwersytet Jagielloński, Kraków), prof. Estera Czój [Choj Sung-Eun] (Hankuk University of Foreign Studies, Seul, Korea Południowa), dr hab. Przemysław Gębal (Uniwersytet Jagielloński, Kraków), prof. dr hab. Marta Pančiková (Uniwersytet w Ostrawie, Republika Czeska), dr hab. prof. UŁ Grażyna Zarzycka (Uniwersytet Łódzki), Agnieszka Zawadzka (Otto-von-Guericke Universität, Magdeburg, Niemcy) oraz dr hab. Waldemar Martyniuk (Uniwersytet Jagielloński, Kraków; były dyrektor Europejskiego Centrum Języków Nowożytnych Rady Europy w Grazu). Więcej na ten temat: http://www.kongrespolonistow2016.us.edu.pl/panel_8.php (16 marca 2020).

⁵ Warto odnotować, że tematyka ta wzbudza także zainteresowanie polskich neofilologów, jednak w znacznym stopniu można to wiązać z wpływem zagranicznych inspiracji lekturowych odpowiadających językowemu obszarowi zainteresowań naukowych (por. Grabowska 2017; Balboni 2010) bez zainteresowania perspektywą komparatywną.

stopnia – charakterze założeń europejskiej polityki językowej (por. McCann, Klein i Stegmann 2003, 7), w której konsekwentnie promowany jest model „jeden plus dwa”. Celem Komisji Europejskiej jest więc wypracowanie sytuacji, w której oprócz języka ojczystego (natywnego) powszechna wśród obywateli UE stałaby się znajomość dwóch języków obcych (zob. Gajda 2013, 20). Jednocześnie głównym kontrargumentem w tym wypadku był dominujący statystycznie pragmatyczny wymiar komunikacji w językach obcych oraz bezpośrednio skorelowana z tym słaba motywacja do mocno obciążającego doskonalenia kompetencji (chęci przestrzegania normy językowej, konwencji komunikacyjnych itd.) przez osoby niewyposażone w akwizycyjnie nabyty multilingwizm i jedynie okazjonalnie oraz nieprofesjonalnie wykorzystujące języki obce.

Funkcjonująca między blisko spokrewnionymi językami komunikatywność (interkomprehensja) stała się tym samym inspiracją dla prób stworzenia przejrzystych procedur, które pozwalałyby na pominięcie kosztów – czasowych, ale i materialnych – klasycznych procesów glottodydaktycznych. Praktyka w zakresie języków romańskich zaowocowała wypracowaniem schematu postępowania, opisanym następnie jako *technika siedmiu sit*. W jej ramach użytkownicy blisko spokrewnionych języków tej grupy mogli zacząć uzyskiwać orientację w treści obcojęzycznych tekstów, wykorzystując pragmatyczną strategię, która uwzględniała słownictwo internacjonalne, słownictwo panromańskie, odpowiedniki fonetyczne, korelacje pisowni i wymowy, panromańskie struktury syntaktyczne, elementy morfologiczno-syntaktyczne, a także prefiksy i sufiksy.

Pierwsza rodzima próba przystosowania techniki do realiów komunikatywności międzyjęzykowej Słowian (Hofmański 2018, 36–38) zawierała syntetyczną analizę elementów wyjściowych („sit”), ocenę zasadności ich zastosowania w nowym kontekście, a także wstępną propozycję układu sit „słowiańskich”, na które z kolei składało się (1) słownictwo internacjonalne, (2) słownictwo (ogólno)słowiańskie, (3), analogie w zakresie pisowni i wymowy, (4) kategorie werbalne i imienne, (5) układ linearny wypowiedzeń i jego możliwe modyfikacje, (6) prefiksy oraz (7) sufiksy. W tym miejscu należy także podkreślić, że nowy układ – uwzględniający rozdzielenie ostatniego z oryginalnych, romańskich sit na dwa niezależne w wariancie słowiańskim – był motywowany nie tyle oczekiwanym zwiększeniem efektywności, co raczej czysto pragmatyczną chęcią zachowania nazewniczej spójności adaptacji techniki i jej pierwowzoru.

Stopniowe testowanie przyjętych rozwiązań wymusiło wprowadzenie niewielkich korekt w słowiańskiej wersji *techniki siedmiu sit*. Modyfikacje te związane są z jednej strony z dostrzeżoną koniecznością uzupełnień, z drugiej zaś z samym układem kolejnych sit. W pierwszym z sygnalizowanych obszarów zmian uwzględniono potrzebę włączenia w zakres analizy leksykalnej kategorii *nomina propria*. Wynikało to zarówno z dalszych badań nad stratyfikacją słowiańskiej homonimii międzyjęzykowej (por. Hofmański 2019), jak i z przekonania o całkowitej słuszności postulatu systemowego uwzględniania nazw własnych już na wczesnych etapach procesu glottodydaktycznego (por. Sarnowska-Giefing 2005, 184–189; Miodunka 2004, 29–30) – a zatem również w kształtowaniu kompetencji pasywnych, co wyraźnie uzasadnia rozstrzygnięcia przyjęte w adaptacji techniki. W drugim z obszarów doszło z kolei do wyeksponowania

roli adaptacji graficznej w przypadku języków słowiańskich zapisywanych alfabetem łacińskim. „Sito” znajdujące się wcześniej na trzeciej pozycji zostało przesunięte na pozycję drugą, by wykorzystać je w celu jeszcze sprawniejszego dekodowania słownictwa (ogólno)słowiańskiego w kolejnym kroku („sito” 3.). W przypadku przekraczania granicy zasięgu grafii łacińskiej w językach słowiańskich ta część procedury stanowić powinna oczywiście punkt wyjścia. Warto jednak dodać, że sam układ sit nie jest całkowicie sztywną konstrukcją, a część procesów filtracji i adaptacji dokonuje się synchronicznie. Propozycja określonego układu wynika raczej z konieczności stworzenia ram treningu poznawczego. Już zautomatyzowana procedura pozostawia natomiast jej użytkownikowi znaczną swobodę działania.

W celu zilustrowania funkcjonalności *techniki siedmiu sit* wybrano czeskojęzyczny tekst referencyjny, będący fragmentem autentycznego artykułu z portalu informacyjnego *ihned.cz* powiązanego z opiniotwórczym dziennikiem „Hospodářské noviny” (ČTK 2020). Notkę prasową opublikowano 29 lutego 2020 r., a wykorzystany fragment stanowi tytuł wraz z pierwszymi zdaniami wprowadzającym. Wybór autentycznego, współczesnego tekstu informacyjnego jest nieprzypadkowy – ze względu na stosunkowo zrównoważony rozwój dyskursu medialnego (zob. Żydek-Bednarczuk 2013, 179–192) w Europie Środkowej, a także na aktualność podejmowanej tematyki oraz pragmatyczny charakter tej odmiany języka, która w większym stopniu niż pisany wariant stylu naukowego (popularnonaukowego) czy artystycznego zbliża się do centrum systemu stylowego języka potocznego – zwłaszcza w odniesieniu do starannego wariantu rejestru neutralnego (por. Bartmiński 2001, 120–123). Tekst artykułu został poddany siedmioetapowej procedurze dostosowania do potrzeb polskojęzycznego odbiorcy, opartej na następujących sitach: (1) internacjonalizmy, (2) analogie w zakresie pisowni i wymowy, (3) słownictwo (ogólno)słowiańskie i *nomina propria*⁶, (4) kategorie werbalne i imienne, (5) układ linearny wypowiedzeń i jego możliwe modyfikacje, (6) prefiksy i (7) sufiksy.

1. INTERNACJONALIZMY

Występowanie internacjonizmów we współczesnych tekstach blisko spokrewnionych języków obcych stanowi pierwszy wyrazisty punkt odniesienia dla niewprawionego czytelnika. Słowa obce nie tylko podlegają zglobalizowanej modzie, ale często są odniesieniami do najbardziej uniwersalnej przestrzeni cywilizacyjno-kulturowych doświadczeń. Jednocześnie ich postać formalna („nierodźliwość”) może dodatkowo wyróżniać je w sposób ułatwiający rozpoczęcie pierwszego etapu analizy komunikatu.

⁶ Wzajemne przenikanie się kolejnych sit doskonale ilustruje fakt, że w perspektywie stosowania techniki część nazw własnych – przede wszystkim chrematonimy – funkcjonalnie zbliża się do kategorii internacjonalizmów.

1.1. Filtracja

*Kvůli **koronaviru** se v Praze sejdou **premiéři** zemí V4. Spojené státy hlásí první úmrtí*

*Ve středu se v Praze kvůli šíření nákazy novým **typem koronaviru** v Evropě uskuteční schůzka visegrádské čtyřky (V4), tedy Česka, Polska, Slovenska a Maďarska. Na Twitteru to v sobotu oznámil polský **premiér** Mateusz Morawiecki, který uvedl, že setkání se koná na návrh Varšavy. Český **premiér** Andrej Babiš konání schůzky potvrdil a uvedl, že jednání bude na úrovni předsedů vlád.*

*„Jednání zemí V4 bude věnováno nynější **situaci** v Evropě. Chceme v souvislosti s **koronavirem** připravit řešení a posílit spolupráci,“ sdělil Morawiecki.*

1.2. Adaptacja

*Kvůli koronawir[us]u se v Praze sejdou **premierzy** zemí V4. Spojené státy hlásí první úmrtí*

*Ve středu se v Praze kvůli šíření nákazy novým **typem koronawir[us]u** v Evropě uskuteční schůzka visegrádské čtyřky tedy Česka, Polska, Slovenska a Maďarska. Na Twitteru to v sobotu oznámil polský **premier** Mateusz Morawiecki, který uvedl, že setkání se koná na návrh Varšavy. Český **premier** Andrej Babiš konání schůzky potvrdil a uvedl, že jednání bude na úrovni předsedů vlád.*

*„Jednání zemí V4 bude věnováno nynější **sytuaci** v Evropě. Chceme v souvislosti s **koronawir[us]em** připravit řešení a posílit spolupráci,“ sdělil Morawiecki.*

2. ANALOGIE W ZAKRESIE PISOWNI I WYMOWY

Chociaż *technika siedmiu sit* nominalnie odnosi się do tekstów pisanych, należy mieć na uwadze to, że obok obecnych w wariacie pisany języka różnic wynikających z odmiennej ewolucji systemu organizacji dźwiękowej blisko spokrewnionych języków (np. konsekwencje denazalizacji) istnieją także różnice oparte na odmienności samej konwencji ortograficznej (np. uwzględnianie przez ortografię procesów upodobnień pod względem dźwięczności spółgłosek właściwych). Osobną kwestią pozostają graficzne realizacje analogicznych i tożsamy dźwięków poprzez odmienne grafemy, dwuznaki (trójznaki) lub niekompatybilną diakrytykę. Adaptacja graficzna pomaga natomiast w większym stopniu wyzyskiwać analogie systemów leksykalnych w zakresie słownictwa ogólnosłowiańskiego.

2.1. Analogie w zakresie grafemów – adaptacje obligatoryjne

2.1.1. Filtracja

*Kvůli koronawirusu se v Praze sejdou **premierzy** zemí V4. Spojené státy **hlásí** první úmrtí*

*Ve středu se v Praze kvůli šíření **nákazy novým typem koronawirusu** v Evropě uskuteční schůzka visegrádské čtyřky (V4), tedy Česka, Polska, Slovenska a Maďarska. Na Twitteru to v sobotu oznámil polský*

premier Mateusz Morawiecki, který uvedl, že setkání se koná na návrh Varšavy. Český premier Andrej Babiš konání schůzky potvrdil a uvedl, že jednání bude na úrovni předsedů vlád.

„Jednání zemí V4 bude věnováno nynější situaci v Evropě. Chceme v souvislosti s koronavirem připravit řešení a posílit spolupráci,“ sdělil Morawiecki.

Adaptacje obligatoryjne:

- V – w
- Ů – ó / o
- E – e / ę
- Í – i
- É – e
- Á – a
- Ú – u
- Ř – rz
- Š – sz
- Ý – y
- Ě – ie
- Č – cz
- Ď – dź (dě – dzie)
- Ť – ć
- H – g (uwaga: ch – ch)
- Ž – ż

2.1.2. Adaptacja

Kwoli koronawirusu se w Praze sejdou premierzy zemí V4. Spojene státy glasi prvni umrti

We strzedu se w Praze kwoli szirzeni nakazy nowym typem koronawirusu w Ewropie uskuteczni schůzka wísehradske čtyřky (V4), tedy Česka, Polska, Slowenska a Madžarska. Na Twitteru to w sobotu oznámil polsky premier Mateusz Morawiecki, který uwedl, že setkani se kona na nawrg Warszawy. Česky premier Andrej Babisz konani schůzky potvrdil a uwedl, že jednani bude na urowni předsedů wlad.

„Jednani zemí V4 bude wíenowano nyniejszi sytuacji w Ewropie. Chceme w souwislosti s koronawirusem pripravít rzeszeni a posílit spolupraci,“ sdzielil Morawiecki.

2.2. Analogie w zakresie grafemów – adaptacje wariantywne

Analogie w zakresie grafemów mogą mieć charakter kontekstowy i nie być regularne (z perspektywy osoby nieuczającej się języka w sposób konwencjonalny). Pełna prezentacja reguł występowania (czyli w praktyce wycinek metody kognitywnej nauczania języka obcego – zob. Szulc 1997, 135–136) wydaje się jednak zbędna w perspektywie ostatecznych kompetencji osoby polskojęzycznej efektywnie wykorzystującej *technikę siedmiu sit*.

2.2.1. Filtracja

Kwoli koronawirusu se w Praze sejdou premierzy zemi V4. Spojene staty glasi prwni umrti

We strzedu se w Praze kwoli szirzeni nakazy nowym typem koronawirusu w Ewropie uskuteczni schódzka wisegradske cztyrzky (V4), tedy Czeska, Polska, Słowenska a Madżarska. Na Twitteru to w sobotu oznamił polsky premier Mateusz Morawiecki, který uwedł, że setkani se kona na nawrg Warszawy. Czesky premier Andrej Babisz konani schódzky potwrdil a uwedł, że jednani bude na urowni předsedó wlad.

„Jednani zemi V4 bude wienowano nyniejszy sytuacji w Ewropie. Chceme w souwislosti s koronawirusem pripravit rzeszeni a posilit spolupraci,” szdielil Morawiecki.

Adaptacje wariantywne:

- L – l / ł
- Ů – ó / o
- T – t / ć
- I / y – i / y
- Z – z / dz
- D – d / dz
- S – s / z

2.2.2. Adaptacja

Kwoli koronawirusu se w Pradze zejdu premierzy zemi V4. Spojene staty glasi prwni umrti

We strzedu se w Pradze kwoli szyrzeni nakazy nowym typem koronawirusu w Ewropie uskuteczni schódzka wysegradzke cztyrzky (V4), tedy Czeska, Polska, Słowenska a Madżarska. Na Twitteru to w sobotu oznamił polsky premier Mateusz Morawiecki, který uwedł, że setkani se kona na nawrg Warszawy. Czesky premier Andrej Babisz konani schódzky potwrdzil a uwedł, że jednani bude na urowni předsedó wlad.

„Jednani zemi V4 bude wienowano niniejszy sytuacji w Ewropie. Chceme w souwislosti s koronawirusem pripravit rzeszeni a posilit spolupraci,” szdielil Morawiecki.

2.3. Analogie w zakresie grafemów – inne kluczowe procesy

W przypadku zastosowania *techniki siedmiu sit* w układzie polsko-czeskim (gdzie polski oznacza język wyjściowy użytkownika, a czeski język bazowy tekstu) inne kluczowe procesy ograniczają się w zasadzie do sprawnego interpretowania regularnych efektów procesu denazalizacji oraz następstw przegłosu. W praktyce to pierwsze wymaga elastycznego interpretowania w czeskojęzycznym tekście grafemu *u*, drugie zaś zmusza do elastyczności w odniesieniu do transjęzycznej relacji samogłosek *e : o (ó) : a*.

2.3.1. Filtracja

Kwoli koronawirusu se w Pradze zejdu premierzy zemi V4. Spojene staty glasi prwni umrti

We strzedu se w Pradze kwoli szyrzeni nakazy nowym typem koronawirusu w Ewropie uskuteczni schódzka wysegradzke cztyrzki (V4), tedy Czeska, Polska, Słowenska a Madżarska. Na Twitteru to w sobotu oznamił polski premier Mateusz Morawiecki, który uwedł, że setkani se kona na nawrg Warszawy. Czeski premier Andrej Babisz konani schódzki potwrdził a uwedł, że jednani budze na urowni przedsedó wladz.

„Jednani zemi V4 budze wienowano niniejszy sytuacji w Ewropie. Chceme w souwislosti s koronawirusem przyprawić rzeszeni a posilić społupraci,” sdzielil Morawiecki.

Inne kluczowe procesy:

- Ou – ą
- U – ę (e – ę)
- E – o (ó) / a

2.3.2. Adaptacja

Kwoli koronawirusu sę w Pradze zejđq premierzy zemi V4. Spojene staty głosi prwni umrti

We strzedę sę w Pradze kwoli szyrzeni nakazy nowym typem koronawirusu w Ewropie uskuteczni schadzka wysegradzke cztyrzki (V4), tedy Czeska, Polska, Słowenska a Madżarska. Na Twitteru to w sobotę oznamił polski premier Mateusz Morawiecki, który uwódł, że setkani sę kona na nawrg Warszawy. Czeski premier Andrej Babisz konani schadzki potwrdził a uwódł, że jednani będze na urowni przedsadó wladz.

„Jednani zemi V4 będze wienowano niniejszy sytuacji w Ewropie. Chceme w sęwislosti s koronawirusem przyprawić rzeszeni a posilić społupraci,” sdzielil Morawiecki.

3. SŁOWNICTWO (OGÓLNO)SŁOWIAŃSKIE I NOMINA PROPRIA

Po dokonaniu adaptacji graficznej wiele z wyrazów (ogólno)słowiańskich już na tym etapie uzyskuje niemal pełną dostępność semantyczną. Leksemy niesamodzielne znaczeniowo uzyskują dodatkowe „wsparcie” dzięki coraz lepszemu osadzeniu w kontekście komunikacyjnym wypowiedzi. Należy jednak zwrócić szczególną uwagę na słownictwo, które na gruncie języka docelowego może mieć niską frekwencję lub ograniczony geograficznie obszar występowania w normie użytkowej (regionalizm).

Włączenie kategorii *nomina propria* w zakres trzeciego z „sit” obok dominującego statystycznie słownictwa (ogólno)słowiańskiego jest decyzją arbitralną. Argumentem przemawiającym za takim postępowaniem jest natomiast przekonanie o istnieniu ścisłego związku między tendencjami rozwojowymi (zob. Buttler 1978, 249–253) w zakresie różnicowania leksyki języków blisko spokrewnionych z istnieniem pewnego zakresu uwspólnionej rzeczywistości pozajęzykowej, w której desygnaty indywidualnie wyróżniane przynależną im nazwą własną stają się integralną częścią rodzimej przestrzeni komunikacyjnej. Za przyjęciem podobnej optyki przemawiają także procesy asymilacji toponimów (w mniejszym stopniu antroponimów – zob. Hofmański 2019, 57–70).

3.1. Filtracja

Kwoli⁷ koronawirusu sę w Pradze zejđą premierzy zemi V4. Spojene staty glosi prwni umrti

We strzedę sę w Pradze kwoli szyrzeni nakazy nowym typem koronawirusu w Ewropie uskuteczni schadzka wysegradzke cztyrżki (V4), tedy Czeska, Polska, Słowenska a Madżarska. Na Twitteru⁸ to w sobotę oznamił polski premier Mateusz Morawiecki, który uwódl, że setkani sę kona na nawrg Warszawy. Czeski premier Andrej Babisz konani schadzki potwrdził a uwedł, że jednani będze na urowni przedsadó wladz.

„Jednani zemi V4 będze wienowano niniejszy sytuacji w Ewropie. Chceme w sęwisłosti s koronawirusem przyprawić rzeszeni a posilić społupraci,” szdzielil Morawiecki.

3.2. Adaptacja

Gwoli koronawirusu się w Pradze zejđą premierzy ziemi V4. Zjednoczone Stany glosi pierwsze umarcie

We środę się w Pradze gwoli szerzeni nakazy nowym typem koronawiru[su] w Europie uskuteczni schadzka wyszehradzke czwórki (V4), [w]tedy Czech, Polski, Słowacji a Węgrzech. Na Twitteru to w sobotę oznajmil polski premier Mateusz Morawiecki, który uwiódl, że spotkani się [wy]kona na nawrg Warszawy. Czeski premier Andrej Babisz wykonani schadzki potwirdził a uwiódl, że pojednani będzie na urowni przedsiadó⁹ wladz.

„Pojednani ziemi V4 będzie wienowano niniejszy sytuacji w Europie. Chceme w sęwisłosti z koronawirusem przyprawić rzeszeni a posilić społupraci,” szdzielil Morawiecki.

4. KATEGORIE WERBALNE I IMIENNE

Dostępność poznawcza wykładników formalnych wspólnych dla języków słowiańskich kategorii gramatycznych była już przedmiotem zainteresowania w kontekście konwencjonalnych procesów glottodydaktycznych. Istotne okazują się dwa wymiary tego zjawiska. Po pierwsze, znajomość (a nawet autentyczność) morfemów leksykalnych jednostek słownikowych wchodzących w skład danej frazy zdaje się nie ograniczać możliwości rozpoznawania funkcji znacznej części morfemów fleksyjnych (por. Hofmański 2018, 186). Po drugie, nienormatywność jednostkowego wykładnika nie wpływa też na ostateczną dostępność wartości informacyjnej autentycznego komunikatu obciążonego interferencją gramatyczną¹⁰. Dzięki temu możliwe stają się nie tylko akceptowanie różnic

⁷ Por. *Skuli* ‘z powodu’. W internetowym korpusie śląszczyzny leksem ten znajduje 700 potwierdzeń użycia (zob. KŚM).

⁸ W przypadku wykorzystywania internacjonalnych chrematonimów w interpretacji tekstów w obcym języku pokrewnym można także zakładać jednoczesne oddziaływanie sita 3. oraz 4.

⁹ Por. **Przedsiad* (*przedsiedzący ‘przewodniczący’, ‘prezes’) – *sąsiad*.

¹⁰ Liczne przykłady takich autentycznych konstrukcji w odniesieniu do języka polskiego jako obcego osób prymarnie czesko-, słowacko-, ukraińsko- i rosyjskojęzycznych – zob. Hofmański 2014, 138–158.

wynikających z normatywnych odstępstw od normy natywnego języka pokrewnego, lecz także ich neutralizowanie w procesie rozumienia globalnego.

4.1. Filtracja

Gwoli koronawirusu się w Pradze zejdą premierzy ziemi V4. Zjednoczone Stany głosi pierwsze umarcie

We śróde się w Pradze gwoli szerzeni nakaży nowym typem koronawirusu w Europie uskuteczni schadzka wyszehradzke czwórki (V4), [w]tedy Czech, Polski, Słowacji a Węgrzech. Na Twitteru to w sobotę oznajmił polski premier Mateusz Morawiecki, który uwiódl, że spotkani się [wy]kona na nawrg Warszawy. Czeski premier Andrej Babisz wykonani schadzki potwierdził a uwiódl, że pojednani będzie na urówni przedsiadó wladz.

„Pojednani ziemi V4 będzie wienowano niniejszy sytuacji w Europie. Chceme w sąwisłosti z koronawirusem przyprawić rzeszeni a posilić spolupraci,” szdzielil Morawiecki.

4.2. Adaptacja

Gwoli koronawirusowi się w Pradze zejdą premierzy ziemi V4. Zjednoczone Stany głoszą pierwsze umarcie

We śróde się w Pradze gwoli szerzenia nakażenia nowym typem koronawirusa w Europie uskuteczni schadzka wyszehradzkiej czwórki (V4), wtedy Czech, Polski, Słowacji a Węgrzech. Na Twitterze to w sobotę oznajmił polski premier Mateusz Morawiecki, który uwiódl, że spotkanie się wykona na nawrg Warszawy. Czeski premier Andrej Babisz wykonanie schadzki potwierdził a uwiódl, że pojednanie będzie na urówni przedsiadó wladz.

„Pojednanie ziemi V4 będzie wienowane niniejszej sytuacji w Europie. Chcemy w sąwisłosti z koronawirusem przyprawić rzeszenie a posilić spolupracę,” szdzielil Morawiecki.

5. UKŁAD LINEARNY WYPOWIEDZEŃ I JEGO MOŻLIWE MODYFIKACJE

W perspektywie czesko-polskiej zakres ten dotyczy przede wszystkim usztywnionego szyku w kontekście zaimka zwrotnego *się* (w języku czeskim jego bezpośredni odpowiednik – *se* – umieszczany jest obligatoryjnie na drugiej pozycji syntaktycznej) oraz niezgodnej z polską normą językową prepozycją przydawki klasyfikującej (Hofmański 2014, 156–168). Uczulenie niewprawionego odbiorcy tekstu na niuanse układu linearnego pomaga w szybszym ustaleniu relacji semantycznych pomiędzy składnikami wypowiedzeń i jednocześnie eliminuje przykuwające uwagę do poziomu formy, a nie treści nieprzystawalności.

5.1. Filtracja

Gwoli koronawirusowi się w Pradze zejdą premierzy ziemi V4. Zjednoczone Stany głoszą pierwsze umarcie

We śróde się w Pradze gwoli szerzenia nakażenia nowym typem koronawirusa w Europie uskuteczni schadzka wyszehradzkiej czwórki (V4), wtedy Czech, Polski, Słowacji a Węgrzech. Na Twitterze to

w sobotę oznajmił polski premier Mateusz Morawiecki, który uwiódl, że spotkanie się wykona na nawrg Warszawy. Czeski premier Andrej Babisz wykonanie schadzki potwierdził a uwiódl, że pojednanie będzie na urówni przedsiadów władz.

„Pojednanie ziemi V4 będzie wienowane niniejszej sytuacji w Europie. Chcemy w sąwisłosti z koronawirusem przyprawić rzeszenie a posilić współpracę,” szdzielił Morawiecki.

5.2. Adaptacja

Gwoli koronawirusowi w Pradze zejda się premierzy ziemi V4. Stany Zjednoczone głoszą pierwsze umarcie

We środę w Pradze gwoli szerzenia nakażenia nowym typem koronawirusa w Europie uskuteczni się schadzka wyszehradzkiej czwórki (V4), wtedy Czech, Polski, Słowacji a Węgrzech. Na Twitterze to w sobotę oznajmił polski premier Mateusz Morawiecki, który uwiódl, że spotkanie wykona się na nawrg Warszawy. Czeski premier Andrej Babisz wykonanie schadzki potwierdził a uwiódl, że pojednanie będzie na urówni przedsiadów władz.

„Pojednanie ziemi V4 będzie wienowane niniejszej sytuacji w Europie. Chcemy w sąwisłosti z koronawirusem przyprawić rzeszenie a posilić współpracę,” szdzielił Morawiecki.

6. PREFIKSY

Wydzielone na poziomie szóstego sita prefiksy wymagają komentarza odnoszącego się do przynajmniej trzech współwystępujących zjawisk. Istotne wydają się bowiem czytelne funkcje semantyczne znacznej liczby przedrostków czasowników dokonanych ze względu na osadzone w kompetencjach języka natywnego akceptowanie i dostrzeganie powiązanych z nimi niuansów znaczeniowych. Jednocześnie na podstawie tego samego mechanizmu zostaje poddana neutralizacji nieprzystawalność związana z odmiennymi zasadami repartycji prefiksów (np. ***u**wiódł : **d**wiódł ‘powiedział’) lub różnicami w zakresie konwencjonalnego stosowania czasowników dokonanych/niedokonanych i rzeczownikowych derywatów odczasownikowych (np. ***na** urówni : **na** równi ‘na poziomie’). Ostatnią kwestią wymagającą odnotowania jest konieczność wyćwiczenia zdolności analitycznych w zakresie odnajdowania analogii w przestrzeni utrwalonych efektów nawet nieproduktywnych już mechanizmów słowotwórczych (np. ***są**wisłost, **są**siad : ***współ**[za]wisłość’, **współ**siedzący’).

6.1. Filtracja

Gwoli koronawirusowi w Pradze zejda się premierzy ziemi V4. Stany Zjednoczone głoszą pierwsze umarcie

We środę w Pradze gwoli szerzenia nakażenia nowym typem koronawirusa w Europie uskuteczni się schadzka wyszehradzkiej czwórki (V4), wtedy Czech, Polski, Słowacji a Węgrzech. Na Twitterze to w sobotę oznajmił polski premier Mateusz Morawiecki, który uwiódl, że spotkanie wykona się na nawrg Warszawy. Czeski premier Andrej Babisz wykonanie schadzki potwierdził a uwiódl, że pojednanie będzie na urówni przedsiadów władz.

„Pojednanie ziemi V4 będzie wienowane niniejszej sytuacji w Europie. Chcemy w **sq**wisłości z koronawirusem przyprawić rzeszenie a posilić **spolupracę**,” sdzielił Morawiecki.

6.2. Adaptacja

Gwoli koronawirusowi w Pradze zejda się premierzy ziemi V4. Stany Zjednoczone gloszą pierwsze umarcie

We środę w Pradze gwoli szerzenia zakażenia nowym typem koronawirusa w Europie uskuteczni się schadzka wyszehradzkiej czwórki (V4), wtedy Czech, Polski, Słowacji a Węgrzech. Na Twitterze to w sobotę oznajmił polski premier Mateusz Morawiecki, który dowiódł, że spotkanie wykona się na narwrg Warszawy. Czeski premier Andrej Babisz wykonanie schadzki potwierdził a dowiódł, że pojednanie będzie na równi przedsiadów władz.

„Pojednanie ziemi V4 będzie wienowane niniejszej sytuacji w Europie. Chcemy w [współ]zawisłości z koronawirusem przyprawić rzeszenie a posilić **współpracę**,” podzielił [się] Morawiecki.

7. SUFIKSY

Istotą ostatniego, siódmego sita – podobnie jak w przypadku części sita szóstego – jest wypraktykowanie umiejętności dekodowania analogicznych morfemów słowotwórczych w tekście źródłowym stanowiącym przedmiot zainteresowania natywnego użytkownika blisko spokrewnionego języka. Zdolności analityczne w tym zakresie mają źródło w tych samych mechanizmach, które umożliwiają rozpoznawanie i interpretację rodzajnych morfemów leksykalnych (zob. punkt 3.).

7.1. Filtracja

Gwoli koronawirusowi w Pradze zejda się premierzy ziemi V4. Stany Zjednoczone gloszą pierwsze umarcie

We środę w Pradze gwoli szerzenia zakażenia nowym typem koronawirusa w Europie uskuteczni się schadzka wyszehradzkiej czwórki (V4), wtedy Czech, Polski, Słowacji a Węgrzech. Na Twitterze to w sobotę oznajmił polski premier Mateusz Morawiecki, który dowiódł, że spotkanie wykona się na narwrg Warszawy. Czeski premier Andrej Babisz wykonanie schadzki potwierdził a dowiódł, że pojednanie będzie na równi przedsiadów władz.

„Pojednanie ziemi V4 będzie wienowane niniejszej sytuacji w Europie. Chcemy w [współ]zawisłości¹¹ z koronawirusem przyprawić rzeszenie a posilić **współpracę**,” podzielił [się] Morawiecki.

7.2. Adaptacja

Gwoli koronawirusowi w Pradze zejda się premierzy ziemi V4. Stany Zjednoczone gloszą pierwsze umarcie

¹¹ Por. zawisłość – arch. ‘zależność’.

We środę w Pradze gwoli szerzenia zakażenia nowym typem koronawirusa w Europie skuteczni się schadzka wyszehradzkiej czwórki (V4), wtedy Czech, Polski, Słowacji a Węgrzech. Na Twitterze to w sobotę oznajmił polski premier Mateusz Morawiecki, który dowiódł, że spotkanie wykona się na nawrg Warszawy. Czeski premier Andrej Babisz wykonanie schadzki potwierdził a dowiódł, że pojednanie będzie na równi przedsiadów władz.

„Pojednanie ziemi V4 będzie wienowane niniejszej sytuacji w Europie. Chcemy w [współ]zawisłości z koronawirusem przyprawić rzeszenie a posilić współpracę,” podzielił [się] Morawiecki.

Efektem finalnym siedmioetapowego procesu adaptacji jest stosunkowo przejrzysty, spolonizowany tekst (zob. punkt 7.2.), w którym wątpliwości znaczeniowe budzić może zaledwie kilka pojedynczych elementów leksykalnych: **nawrg*, **przedsia*, **wienowany*, **rzeszenie*¹². Dwie z czterech potencjalnych trudności można uznać za relatywnie niewielkie przeszkody poznawcze ze względu na jasny kontekst komunikacyjny i przystępny poznawczo morfem leksykalny (**przedsia* [władzy] ‘przewodniczący’) lub rodzimy archaizm (*wienować*, *wianować* ‘dawać, ofiarować posag’ (SJPDor)); w pierwotnym znaczeniu tekstowym: ‘poświęcać’). Dużo większych trudności przysparzają jednak dwie pozostałe jednostki leksykalne. Rzeczownik *návrh* (**nawrg*) ‘wniosek’, wywodzący się od *vrhnout* ‘rzucić’ i etymologicznie związany z prasłowiańskim czasownikiem **vergti* (zob. Rejzek 2001, 721), podobnie jak *řešení* (**rzeszenie*) ‘rozwiązanie’ czyni bezradnym nawet bardzo świadomego użytkownika polszczyzny. W podobnej sytuacji jedyną szansą okazuje się niezwykle wnikliwe analizowanie kontekstu komunikacyjnego i próba odtworzenia znaczeń wyłącznie na tej podstawie. Podobny mechanizm – choć w znacznym stopniu kłopotliwy – nie jest jednak obcy komunikacji nieprzekraczającej granic języka natywnego, np. kiedy szerzej nieznana jednostka leksykalna wychodzi poza sferę profesjolektu – por. *Na dole tej skały gnejs tworzy błyszczącą strukturę* (por. Hofmański 2018, 186), w związku z czym każdy użytkownik języka naturalnego zdobył już takie doświadczenie komunikacyjne w procesie akwizycji.

Cechą charakterystyczną tak nakreślonych działań adaptacyjnych jest konieczność uwzględnienia daleko idącej elastyczności komunikacyjnej osoby, która wykorzystuje *technikę siedmiu sit*. Elastyczność tę trzeba rozumieć jako gotowość na pojawianie się form nienormatywnych czy nieneutralnych stylistycznie przy jednoczesnym maksymalnym zaangażowaniu świadomości i intuicji językowej w odniesieniu do języka natywnego. I chociaż *technika siedmiu sit* prawdopodobnie nigdy nie będzie stanowić równorzędnej alternatywy klasycznych procesów glottodydaktycznych, może jednak okazać się ich interesującym uzupełnieniem lub strategią zwiększającą ich początkową efektywność. Wtórnie jest także niezwyklej demonstracją znaczenia refleksji językowej i nieuświadomianego potencjału komunikacyjnego, jaki daje każdemu jego język pierwszy.

¹² Dodatkowo pewne niejasności może ewentualnie rodzić toponim *Spojene staty*, który jednak osadzony w komunikacyjnym kontekście pozwala się zinterpretować jako *Spojone/Zjednoczone Staty* (‘Stany Zjednoczone’) – por. 3.1./3.2.

BIBLIOGRAFIA

- Balboni, P. 2010. „Esiste un'attitudine all'intercomunicazione?”. W *Lernerautonomie durch Interkomprehension. Projekte und Perspektiven = Promoting Learner Autonomy Through Intercomprehension. Projects and Perspectives = L'Autonomisation de l'Apprenant par l'Intercompréhension. Projets et Perspectives*, red. W. Doyé, i F.J. Meissner. Tübingen: Narr Verlag, 17–28.
- Bartmiński, J. 2001. „Styl potoczny”. W *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 115–134.
- Buttler, D. 1978. *Rozwój semantyczny wyrazów polskich*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Escudé, P., i P. Janin. 2010. *Le Point sur l'Intercompréhension, clé du Plurilinguisme*. Paris: Cle International.
- Gajda, A. 2013. „Wielojęzyczność Unii Europejskiej”. *Socjolingwistyka* 27: 7–29.
- Golubovic, J., i Ch. Gooskens. 2015. „Mutual Intelligibility between West and South Slavic Languages”. *Russ Linguist* 39: 351–373.
- Grabowska, A. 2017. „Cechy użytkowników języków obcych sprzyjające interkomunikacji (komunikacji w językach pokrewnych)”. *Neofilolog* 48 (1): 143–157.
- Hofmański, W. 2012. „Języki w kontakcie. Fenomen słowiańskiej komunikatywności”. *Slavia Occidentalis* 69: 91–108.
- Hofmański, W. 2014. *Transfer ujemny a norma językowa. Język polski w nauczaniu Słowian*. Praga: Karolinum.
- Hofmański, W. 2018. „Adaptacja i porozumienie. Komunikacja dwujęzyczna w Europie Środkowej”. *Slavia Occidentalis* 75 (1): 31–42.
- Hofmański, W. 2019. „Leksykalno-komunikacyjne aspekty słowiańskiej interkomprehensji”. *Prace Językoznawcze* 21 (2): 57–70.
- Hufeisen, B., i N. Marx. 2007. *EuroComGerm – Die sieben Siebe: Germanische Sprachen lesen lernen*. Aachen: Shaker Verlag.
- Kaczmarek, P. 2018. *Technika porównań językowych w e-nauczaniu języka polskiego Bułgarów*. Warszawa: Praca magisterska napisana pod kierunkiem dra Piotra Kajaka.
- Klein, H.G., i T.D. Stegmann. 2000. *EuroComRom – Die sieben Siebe: Romanische Sprachen sofort lesen können*. Aachen: Shaker Verlag.
- Lipowski, J. 2012. „Paralele w semikomunikacji użytkowników języków północnogermańskich i zachodniosłowiańskich”. *Slavia Occidentalis* 69: 147–156.
- McCann, W.J., H.G. Klein, i T.D. Stegmann. 2003. *EuroComRom – The Seven Sieves: How to Read All the Romance Languages Right Away*. Aachen: Shaker Verlag.
- Meißner, F.-J. 2004. „Transfer und Transferieren. Anleitungen zum Interkomprehensionsunterricht”. W *Neuere Forschungen zur Europäischen Interkomprehension*, red. H.G. Klein, i D. Rutke. Aachen: Shaker Verlag, 39–66.
- Miodunka, W. 2004. „Czy kultura była traktowana po macoszemu w nauczaniu języka polskiego jako obcego? Rozważania na marginesie książki Anny Burzyńskiej”. W *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne*, red. W. Miodunka. Kraków: Universitas, 13–35.
- Nábělková, M. 2014. „The Case of Czech-Slovak Language Contact and Contact-Induced Phenomena”. W *Congruence in Contact-Induced Language Change. Language Families, Typological Resemblance, and Perceived Similarity*, red. J. Besters-Dilger, C. Dermarkar, S. Pfänder, i A. Rabus. Berlin: De Gruyter, 61–92.

- Nábělková, M. 2016. „The Czech-Slovak Communicative and Dialect Continuum: With and without a Border”. W *The Palgrave Handbook of Borders, Identity and Language in the Modern Slavic World*, red. T. Kamusella, M. Nomachi, i C. Gibson. London: Palgrave Macmillan, 140–184.
- Nábělková, M. 2017. „Hroznové víno... Komunikáčnè nástrahy slovensko-českej lexikálnej medzijazykovej homonymie”. W: *Jazyk a jazykoveda v pohybe II*, red. B. Chocholová, L. Molnár Satinská, i G. Múcsková. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 321–343.
- Olliver Ch., i M. Strasser. 2013. *Interkomprehension in Theorie und Praxis*. Wien: Praesens Verlag.
- Rejzek, J. 2001. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda.
- Sarnowska-Gieffing, I. 2005. „Głos onomasty w kwestii nauczania słownictwa”. W *Nauczanie języka polskiego jako obcego i polskiej kultury w nowej rzeczywistości europejskiej. Materiały z VI Międzynarodowej Konferencji Glottodydaktycznej*, red. P. Garncarek. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 183–192.
- Sawicka, I. 2009. „O geografii fonetycznej Europy (na podstawie fonetyki południowo-wschodniej Europy)”. *Linguistica Copernicana* 1: 199–222.
- Szulc, A. 1997. *Słownik dydaktyki języków obcych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Topolińska, Z. 2015. *Zmiana perspektywy. Gawęda nie tylko językoznawcza*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Żydek-Bednarczuk, U. 2013. „Dyskurs medialny”. W *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*. Kraków: Universitas, 179–192.

WYKAZ ŹRÓDEŁ

- ČTK. 2020. „Kvůli koronaviru se v Praze sejdou premiéři zemí V4. Spojené státy hlásí první úmrtí”. <https://zahranicni.ihned.cz/c1-66728220-koronaviru-podlehl-prvni-brit-infikoval-se-na-vyletni-lodi-diamond-princess-usa-maji-dva-nove-nakazene> (29 lutego 2020).
- KŚM – Kulik, G. 2018. „Korpus Ślōnskij Mowy”. <http://silling.org> (28 marca 2020).
- SJPDor – Doroszewski, W., red. 1958–1969. *Słownik języka polskiego*, t. 1–11, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”; Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

How to Understand a Foreign Cognate Language? Slavic Adaptation of *The Seven Sieves Technique* (Based on Czech-Polish Material)

Keywords: intelligibility, intercomprehension, language adaptation, The Seven Sieves Technique, multilingualism.

ABSTRACT

The article is a demo version of *The Seven Sieves Technique* in its author's adaptation to the Slavic languages family. The illustration (based on Czech-Polish material) is preceded by a theoretical introduction related to the background of research on intercomprehensiveness and methodological assumptions of the technique. *The Seven Sieves Technique* allows you to acquire the informational value of a message written

in a closely related foreign language to your native one in the following steps („sieves”). Uses linguistic competences from native language extended only by elementary knowledge of interlingual analogies. It is an alternative to the classic glottodidactic process in the field of non-professional (i.e. primarily active and normative) use of a foreign language. The article refers to prior publications that have dealt with the issue of the phenomenon of inter-language communication, mutual comprehensibility and interpretation of the phenomenon of interlanguage homonymy (Hofmański 2018, 2019).